

**Tipărituri slovace vechi în Colecția Migazzi
de la Bibliotheca Batthyaneum din Alba Iulia**

Dr. IACOB MÁRZA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

Abstract

Old Slovakian Printings in Migazzi's Collection from the Batthyaneum Library of Alba Iulia

*Batthyaneum Library of Alba Iulia was set up in 1794 by Count Ignatius Batthyani (1741-1798), Catholic Bishop of Transylvania, and it preserves an encyclopedical fund of foreign books including libri slovacici. The fund comprises manuscripts, incunabulae and books after 1500 (especially from the Library of St. James's Church in Levoča) but also volumes from various printing centres of present Slovakia (Trnava, Košice, Bratislava etc.). A part of libri slovacici arrived to Alba Iulia from Vienna after the famous Library of Cardinal Christophor Migazzi (1714-1803) was bought, as it results from the [**Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi**], made up in the middle of the 18th century, and kept in 3 volumes at Alba Iulia.*

*Within the present communication, we identify 46 titles of old Slovakian books exclusively investigated according to the items of information mentioned in the [**Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi**] without an examination of the physical copies kept in Alba Iulia that we consider a moment of perspective research. Most of the books, as expected, come from the typographical laboratory patronized by Societas Jesu from Trnava (37 titles), followed by Bratislava (7 titles) and Košice (2 titles).*

The identification of the 46 titles from libri slovacici in Christophor Migazzi's catalogue must be perceived as a moment in the research and appraisal of the old Slovakian printings that arrived to the Batthyaneum Library of Alba Iulia from Vienna. If one takes into account the titles, the ideas contained in the books mainly indicate the field of theology not without philosophy, profane history, literature, medicine etc.

Keywords: Ignatius Batthyani, Transylvania, Christophor Migazzi, „libri slovacici,” Trnava, encyclopedical character

Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia, înființată în anul 1794 de Ignatius Batthyáni (1741-1798), Episcopul catolic al Transilvaniei, s-a impus atenției cercetătorilor de pretutindeni prin caracterul enciclopedic al colecției de cărți, raportat la diversitatea preocupărilor culturale din veacul Luminilor.¹ Însă, pentru specialiștii din Slovacia, această colecție europeană este cunoscută și interesantă fiindcă aici se păstrează manuscrise, incunabule și cărți tipărite după anul 1500, care provin din vestita bibliotecă a Bisericii Sfântul Iacob din Levoča.² Mai mult decât atât, printre cărțile de la Alba

¹ Vezi, pentru o prezentare instituțională: Eugen Schileru, *The Batthyaneum Reference Library*, în *Arts in the Rumanian People's Republik*, X, 1955, p. 41-52; Iacob Mârza, *Unfamiliar libraries XIV: the Batthyaneum Alba Iulia*, în *The Book Collector*, Oxford, 24, 4, Winter 1975, p. 558-564; Eva Mârza, Iacob Mârza, *Biblioteca Batthyaneum Alba Iulia*, în *Țitadel*, Martin, 27, 7-8, 1978, p. 282-285; Iacob Mârza, *O poartă spre Europa: Biblioteca Batthyaneum*, în *Țara dintre cetăți și râuri*, București, „Eminescu”, 1984, p. 139-148; idem, *La Bibliothéque Batthyaneum d'Alba Iulia*, în *Transylvanian Review*, IV, 2, 1995, p. 48-56; Ileana Dârja, *Din istoria Bibliotecii Batthyaneum. Etapa I: 1798-1826*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 341-356; Iacob Mârza, *Die Bibliothek Batthyaneum von Alba Iulia (Karlsburg)*, în *In honorem Paul Cernovodeanu*, Violeta Barbu edita, București, „Kriterion”, 1998, p. 201-210; idem, *Die Bibliothek Batthyaneum von Alba Iulia (Karlsburg) in Siebenbürgen*, în *Aus dem Antiquariat*, Frankfurt am Main und Leipzig, 6/1999, S. 332-337; Ileana Dârja, *Biblioteca Batthyaneum*, în *Discobolul*, VIII, 91-96 (98-103), 2005, p. 95-106; Iacob Mârza, *Qu'est-ce le paradis? Tout simplement, une bibliothèque*, în *Batthyaneum. Omagiu fondatorului Ignatius Sallestius [sic!] Batthyan (1741-1798)*, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2011, p. 9-14.

² Cf., selectiv: Eva Selecká, *Stredoveká Levočská knižnica*, Martin, „Matica slovenská”, 1974; Eva Selecká Mârza, *A középkori Lőcsei könyvtár*, Szeged, Scriptum KFT, 1997. Vezi și Eva Mârza, Iacob Mârza, *Catalogul cărților de la Levoča (Contribuție cu privire la fondul de proveniență slovacă din Biblioteca Battthaneum Alba Iulia)*, în *Apulum*, XIII, 1975, p. 307-404; Eva Mârza, *Biblioteca medievalis Levočiana - un fond de carte de proveniență slovacă în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p.

Iulia se află un număr impresionant de *libri slovacici*, care au intrat prin diferite căi în Transilvania, una dintre ele fiind *via Viennensis*, odată cu achiziționarea impresionantei bibliotecii a Cardinalului Christoph, conte de Migazzi (1714-1803).³

Episcop de Vác și cardinal al Vienei, în epoca Mariei Tereza și a împăraților Iosif al II-lea, Leopold al II-lea și Francisc al II-lea, Christoph Migazzi a fost un oponent redutabil al reformelor aulice, care vizau raționalizarea bisericii și școlii.⁴ Este motivul pentru care cade în dizgrația Curții imperiale, context în care este obligat să-și vândă vestita bibliotecă, aceasta ajungând în final în posesia Episcopului catolic al Transilvaniei, Ignatius Batthyani. Întitulat prelat a beneficiat de prestația și sfaturile unor bibliotecari ori oameni de carte, precum Emeric Daniel (?-1804), Adam František Kollár (1718-1783), acel „*Sokrates al Slovaciei*,” bibliologul Michael Denis (1729-1800), Gareli, prefectul bibliotecii vieneze⁵ etc.

335-344; eadem, *Bibliotheca medievalis Levočiana. Codexuri, incunabule și cărți tipărite*, în *Apulum*, XXXII, 1995, p. 269-278; Ileana Dârja, *Addenda et corrigenda la copia albauliană a inventarului bibliotecii de la Levoča din anul 1790*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, XXXVI, 1997, p. 259-273. Vezi, mai nou: Erzsébet Muckenhaupt, Marianne Rozsondai, *Historische Einbände der Bücher aus dem Besitz des Johannes Henckel*, în *Batthyaneum* [...], p. 159-189.

³ Direcții de cercetare la Eva Mârza, Iacob Mârza, *Bibliotheca Migazziana Viennensis (Sugestii pentru o reconstituire)*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, XXXII, 1995, p. 239-250; idem, *Bibliotheca Migazziana Viennensis (Anregungen zu einer möglichen Rekonstruktion)*, în *Colloquia*, II, 1-2, 1995, p. 74-79.

⁴ Cf. Celestin Wolfsgruber, *Christoph Anton Kardinal Migazzi Fürsterzbischof von Wien*, Saulagen (Württemberg), 1890; Franz Loidl - Martin Krexner, *Wiens Bischöfe und Erzbischöfe*, Wien, 1983, p. 66-67.

⁵ Cf. Jakó Zsigmond, *A Batthyaneum - könyvtár történetéből. I. A Migazzi gyűtemény megszerzése [Din istoria Bibliotecii Batthyaneum. I. Procurarea colecției Migazzi]*, în *Könyvtári szemle*, București, XIII, 3, 1989, p. 125-129. Vezi și idem, *Battyány Ignác, a tudós és a tudományszervező [I.B. erudit și om de știință]*, în *Erdélyi muzeum*, LIII, 1-4, 1991, p. 76-99.

Cărțile din colecția migazziană, manuscrise, incunabule și tipărituri după anul 1500 - inclusiv *libri slovacici*⁶ -, au fost cumpărate, pentru 40.000 florini și au fost transportate, în 51 de lăzi, pe Dunăre, până la Kalocsa. De aici au fost duse cu carele până la Szeged, de unde au urmat, probabil, calea apei, pe Tisa și Mureș, în luna octombrie 1782 fiind încheiat transportul. Inițial, cărțile s-au păstrat în casa Baussner din Sibiu, o proprietate a Episcopului, după care au fost aduse la Alba Iulia,⁷ începând cu anul 1792. După cărțile migazziene, ajunse să fie adăpostite în clădirea transformată a bisericii trinitariene din Alba Iulia, s-a alcătuit un catalog de către Emeric Daniel, ajuns bibliotecar al Episcopului Ignatius Batthyáni din 23 ianuarie 1783, înregistrat sub titulatura [*Elenchus librorum impressorum Christophori Cardinalis a Migazzi jussu Excellentissimi Domini Comitis et Episcopi Transylvaniae Ignatii Batthyani Cibinii factus Anno 1782*].⁸

Însă, pentru cercetarea de acum, am apelat la varianta originală, vieneză a inventarului, [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*], păstrat până astăzi în trei volume,⁹ alcătuit spre mijlocul veacului al XVIII-lea. Acesta este izvorul documentar principal, pentru a demonstra una din căile prin care au ajuns, în Transilvania, respectiv la Alba Iulia, mai multe *libri slovacici*. O astfel de cercetare prezintă un dublu interes, pentru slovaci, dar și pentru români, într-o etapă în care interesul pentru difuzarea externă a

⁶ Biblioteca Națională a României, Filiala Batthyaneum Alba Iulia, XI 13-15. Mai departe, abreviat *Catalogus*. Cf. și *Fondul Migazzi. Surse documentare I. Catalogul cărților Cardinalului Christophor Migazzi. II. Indexul tipăriturilor migazziene*. Ediție prefațată și îngrijită de Ileana Dârja, Alba Iulia, 1998. Abreviat: *Fondul Migazzi*.

⁷ Jakó Zsigmond, în *Könyvtári szemle*, XIII, 3, 1989, p. 125-129.

⁸ Biblioteca Națională a României, Filiala Batthyaneum Alba Iulia, XI - 26; *Fondul Migazzi*, p. 247-492. Cf. și Eva Mârza, Iacob Mârza, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”* XXXII, 1995, p. 242; idem, în *Colloquia*, II, 1-2, 1995, p. 77.

⁹ *Catalogus*, I-III.

codicelor și tipăriturilor slovace, inclusiv în România,¹⁰ este constant și justificat, din perspectivă culturală și științifică. Structura tematică a celor trei volume ni se pare interesantă și utilă fiindcă acoperă aria culturală și științifică propusă de cărțile slovace, manuscrise ori tipărituri, care au ajuns - prin filieră vieneză - la Alba Iulia: **Conclave Primum pro Scientiis Ecclesiasticis Elenchus**: 1. *S[ancta] Biblia, Testamenta, Evangelia, Epistolae Apostol[icae]* etc. 2. *Scripturae, S[anctae] Interpretes*. 3. *Theologi Dogmatici, Scholastici* etc. 4. *Patres Scriptores Ecclesiastici* etc. 5. *Concilia, Canones, Canonem et Iuris Interpretes* etc. 6. *Theologi Morum*. 7. *Ascetici, Concinatores, Catechistae*¹¹ etc.; **Conclave Secundum pro Historia Elenchus**: 1. *Historia Sacra*; 2. *Ritus Ecclesiastici*; 3. *Historia Profana*; 4. *Historia Rei Literariae*;¹²

¹⁰ Astfel de preocupări la: Eva Mârza, *Vechi tipărituri din Slovacia, Cehia și Moravia în Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (sec. XVII-XVIII)*, în *Apulum*, XIV, 1976, p. 185-208; eadem, *Tipărituri slovace în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (secolele XVI-XVII)*, în *Apulum*, XIX, 1981, p. 195-206; eadem, *Slovenské tlače v Alba Julii*, în *Knihy 87*, Martin, 1988, p. 101-106; Iacob Mârza, *Bohemica und Slovaca des 15. bis 18. Jahrhunderts in der „Bibliotheca Batthyaneum“ von Alba Iulia*, în *Staatsbibliothek zu Berlin: Preussischer Kulturbesitz. Veröffentlichungen der Osteuropa - Abteilung*. Herausgegeben von Franz Görner. Band 16 (21. Abdos - Tagung, Bratislava und Martin, 25. bis 28. Mai 1992 Referate und Beiträge), Berlin, 1992, S. 34-39; idem, *Slovaciká XV. až XVIII. storocia v „Bibliotheca Batthyaniána“ v Alba Julii*, în *Kniznice a informácie*, Martin, 24, 11, 1992, p. 470-474; idem, *Bohemica und Slovaca des XV. bis XVIII. Jhs. in der „Bibliotheca Batthyaneum“ aus Alba Iulia*, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1989-1993, p. 21-28; Eva Mârza, *Slovaca într-un catalog sibian din 1777*, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, I, 1, 1997, p. 73-78; eadem, *Tipărituri de la Trnava în bibliotecă transilvănească ale celui de al XIX-lea secol: Catalogus Bibliothecae Balasfalvense ad Sanctissimam Trinitatem*, în *Transilvania*, Sibiu, XL (CXLIV), 5-6, 2012, p. 128-132 ș. a.

¹¹ *Catalogus*, I, f. 1-80; 1-110; 1-169; 1-80; 1-156; 1-36; 1-163; *Fondul Migazzi*, p. 40-145.

¹² *Catalogus*, II, f. 1-208; 1-31; 1-196; 1-77; *Fondul Migazzi*, p. 146-206.

Conclave Tertium pro Scientiis Profanis Elenchus: 1. *Philosophi, Philologi, Medici* etc.; 2. *Oratores, Poetae et qui dicuntur, Humanistae*.¹³

Cercetările asupra celor trei volume din [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*] s-au soldat cu rezultate concrete în ceea ce privește tipăriturile slovace vechi, editate în centre precum Bratislava (*Posonium, Pressburg*), Košice (*Cassovia*) și Trnava (*Tyrnavia*), care au ajuns prin filiera vieneză în Transilvania, mai concret în biblioteca Episcopului Ignatius Battyáni, în lotul celor aproximativ 8.000 volume migazziene. Ele se află și astăzi păstrate în fostul naos al bisericii trinitariene, spațiu cunoscut sub numele „Aula magna” a Bibliotecii Batthyaneum, așa cum au fost ordonate în primele decenii ale secolului al XIX-lea, în epoca bibliotecarului Andreas Cerasius. Sunt exemplare, printre *libri slovacici*, care poartă ex-librisul collat ori manuscris al Cardinalului Christoph Migazzi,¹⁴ dar și unele adnotări bibliografice pe foile liminare ale volumelor, datând din epoca vieneză a colecției.

Au fost identificate doar 46 de titluri după cărți slovace vechi, pe care le vom cerceta în acest stadiu al investigației numai după informațiile precizate în [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*], fără să examinăm exemplarele fizice, care se mai păstrează în biblioteca din Alba Iulia. O atare cercetare merita o atenție specială și de mai lungă durată! Preponderența o deține, după cum era de așteptat, oficina tipografică

¹³ *Catalogus*, III, f. 1-130; 1-203; *Fondul Migazzi*, p. 207-246. Pentru eventuale identificări cf. Petrik Geza, *Bibliographia Hungariae 1712-1860*, I-III, Budapestini, Augustini Dobrowsky, 1888-1891; idem, *Bibliographia Hungariae 1712-1860*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Arcanum Adatabázis KFT (DVD).

¹⁴ Analiza și interpretarea ex-librisului la Alexandru Rădulescu, Iacob Mârza, *Ex-librisul unui bibliofil vienez din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în patrimoniul cultural al Bibliotecii Batthyaneum*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, 5, 1983, p. 61-64.

patronată de *Societas Jesu* de la Trnava (37 titluri), după care urmează Bratislava (7 titluri) și Košice (2 titluri).¹⁵

În raport direct cu informațiile oferite generos de izvorul documentar, ne atrag atenția forma de descriere a cărților, inclusiv elementele ei componente, emblematice pentru cercul bibliofil sugerat de preocupările eruditului Michael Denis la Viena, între care amintim: numele autorului, titlul cărții, editorul ori ediția, localitatea de apariție, anul tipăririi, formatul volumului și cota vieneză.¹⁶ Selectăm câteva exemple de descriere pentru cărți editate la Trnava, Bratislava și Košice: ***Biblia Hungarica traducta a P[at]re] Georgio Kaldi S[ocietatis] J[esu] Tyrn[aviae] 1626 F[olio] A.10;***¹⁷ ***Justini S[ocietatis] J[esu] Acta et scripta, illustrata a Jo[h]anne] Bapt[ista] Prileszky. S[ocietatis] J[esu]. 4. Cassoviae. Q 10;***¹⁸ ***Vincentii Liriens[is] Com[mon]itorium adv[er]sus] haereses illustratum a Steph[ano] Baluz[is]. 8. Posonii. 1764. Q 11;***¹⁹ ***Concilium Tridentinum Tyrnav[iae]. 1766. 8. O 10;***²⁰ ***Stobei Georgii Historia religionis reformatio Tyrn[aviae]. 1714. 4. S. 4;***²¹ ***Kazy Fran[isci] S[ocietatis] J[esu] Historia Regni Hungariae Tyrn[aviae] 1737. F[olio]. CC. 4;***²² ***Turoczi Ungaria cum suis Regibus Tyrn[aviae]. 1768. 4. BB 7;***²³ ***Alvari Em[m]anuelis S[ocietatis] J[esu] Gram[m]maticum Institutionum L[iber] I. Latino-Hungarico-Bohemicus 8. Posonii. 1754. HH 5***²⁴ etc.

Identificarea celor 46 titluri din *libri slovacici* în [***Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi***] trebuie înțeleasă ca o etapă în cercetarea tipăriturilor slovace vechi ajunse în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia prin filieră vieneză. Bineînțeles, nu este singura cale de pătrundere

¹⁵ [***Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi***], I-III, passim.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, I, 1. *S[acra] Biblia, Testamenta* etc., f. 17.

¹⁸ *Ibidem*, I, 4. *Patres, Scriptores Ecclesiastici* etc., f. 47.

¹⁹ *Ibidem*, f. 77.

²⁰ *Ibidem*, I, *Concilia, Canones, Canonum* etc., f. 37.

²¹ *Ibidem*, II, *Historia Sacra*, f. 183.

²² *Ibidem*, *Historia Profana*, f. 99.

²³ *Ibidem*, f. 183.

²⁴ *Ibidem*, III, *Oratores, Poetae* etc., f. 6.

a unor astfel de tipărituri în această bibliotecă enciclopedică, fiindcă avem în vedere, acum și aici, și prezența unor *libri slovacici* în catalogul rezidenței *Societas Jesu* din Sibiu,²⁵ tipărituri ajunse în final tot în biblioteca Episcopului Ignatius Batthyáni, după secularizarea averilor călugărilor iezuiți în deceniul 8 al secolului al XVIII-lea. Mai precis, astfel de cărți ridică și alte probleme pentru viitoare investigații și interpretări, nu numai în direcția istoriei tiparului slovac, respectiv aria de difuzare europeană a cărților slovace vechi, ci și privința unor particularități ale culturii din Slovacia în epoca premodernă și modernă a istoriei.

În acest context, trebuie avută în vedere politica editorială a unor *officina typographica* în veacul Luminilor, care au funcționat, cu câteva excepții, sub cupola Societății iezuite. Pilduitoare este, în acest caz, prezența numeroasă a tipăriturilor trnaviene,²⁶ fără ca volumele de la Bratislava ori Košice să facă o excepție,²⁷ situație raportabilă la conținutul des citatului [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*]. O atare problematică, suficient de convingătoare și în acest stadiu al investigațiilor, vizează universul de idei care indică: biblii, testamente, evanghelii, scrisorile apostolilor; interpreți ai textelor scripturistice; teologi dogmatici și scolastici; părinți și scriitori bisericești; concilii, canoane, interpreți ai canoanelor și dreptului; teologi moralști; asceți, editori, catiheți etc. (*Conclave Primum pro Scientiis Ecclesiasticis Elenchus*): 32 titluri; istoria sfântă; ritul bisericesc; istoria profană; istoria lucrurilor literare (*Conclave Secundum pro Historia*): 10 titluri; filosofi, filologi, medici; oratori, poeți (*Conclave Tertium pro Scientiis Profanis*): 4 titluri.²⁸

²⁵ Vezi Eva Mârza, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, I, 1, 1997, p. 73-78.

²⁶ Vezi, de pildă, Hadrián Radváni, *Knižnica a knižtlačiare trnavskej Univerzity*, în *Trnavská Univerzita v slovenských dejinách*, Bratislava, 1987, p. 209 sqv.; idem, *Knižtlačiareni Trnavskej Univerzity 1646-1777*, în *Fons Tyrnaviensis*, III, Trnava, 2008, p. 53 sqv. Cf. și Käfer István, *Az egyetemi nyomda négyszáz éve (1577-1777)*, Budapest, Magyar Helikon, 1977, p. 25-95.

²⁷ [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*], I-III, passim.

²⁸ *Ibidem*.

Congruența din perspectivă numerică și tematică între tipăriturile slovace vechi și structura bibliotecii Cardinalului Christophor Migazzi, așa cum a fost surprinsă în această investigație după [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*] - continuarea cercetărilor se impune de la sine! -, aduce în discuție, pe de o parte, nume consacrate în cultura și istoria Slovaciei, la care s-a apelat în veacul Luminilor: Emmanuel Alvarus, Stephanus Baluzius, Franciscus Barkoczy de Sala, Gregorius Coelius Pannonius, S. Cyprianus, Joannes Damianus, S. Eusebius, Joannes Filo, Gedeon Forster, S. Justinus, Georgius Kaldi, Franciscus Kazy, Franciscus Borgias Keri, Gabriel Hevenesi, Georgius Lakics, Leo Magnus, Joannes Dominicus Mansi, Josephus Augustinus Panormitanus, Petrus Pazmany, Christophorus Peichich, Carolus Peterfi, Joannes Baptista Prileszky, Benedictus Piazza, S. Salvianus, Nicolaus Schmith, Georgius Stobeus, Vincentius Liriensis, Adamus Vizer²⁹ ș.a. Pe de altă parte, ni se atrage atenția asupra unor eventuale surprize bibliografice, aceasta în cazul în care catalogul de la Viena ar conține cărți necuprinse încă în universul bibliografic al tipăriturilor slovace vechi.³⁰

Investigația asupra unui izvor istoric de talia [*Catalogus Bibliothecae Christophori Migazzi*], în care am ridicat câteva probleme asupra unor *libri slovacici*, care au ajuns - prin filieră vieneză - în biblioteca Episcopului Ignatius Batthyáni de la Alba Iulia, este utilă și pentru cercetarea culturii transilvănene din veacul Luminilor. Ne gândim, în acest sens, la prezența unor cărți românești vechi identificate în catalogul migazzian,³¹ la raporturile lui Christophor Migazzi cu unii tineri intelectuali

²⁹ *Ibidem*. Cf. lucrările Conferinței *Trnavaer Universität im Licht der Geschichte*, organizată de Universitatea din Trnava și de Institutul de Istorie, Trnava, 29-30 septembrie, 1 octombrie 2010.

³⁰ Vezi Ágata Klimeková ș.a., *Bibliografia územne slovacikálnych tlačí 18. storočia*, Martin, SNK, 2008.

³¹ Eva Mârza, *Tipărituri românești vechi într-o bibliotecă vieneză din secolul al XVIII-lea*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Valorificare - cercetare*, I, Muzeul Județean Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, 1982, p. 308-312.

români, ajunși ulterior profesori la școlile din Blaj³² și, nu în ultimul rând, la rolul îndeplinit de orașul Trnava și Universitatea iezuită în educația unor studioși români, tot în veacul Luminilor.³³ Acestea sunt tot atâtea mărturii documentare care pun într-un alt con de lumină catalogul bibliotecii de la Viena a Cardinalului Christophor Migazzi,³⁴ izvor istoric autentic asupra căruia vor trebui să revină cercetătorii.

³² În 1770, înainte de-a intra la colegiul Pazmaneum din Viena, bursierii Episcopiei Blajului Samuil Micu și Ștefan Popa au fost obligați, în fața Cardinalului Christophor Migazzi, să depună jurământul și să accepte - după absolvirea cursurilor colegiului -, orice slujbă bisericească, chiar să devină preoți mireni. Cf. Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latinești românești pentru istoria Bisericii românești*, Blaj, 1856, p. 122, apud Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, „Lumina”, 1944, p. 184.

³³ Laura Stanciu, *Trnava - spațiu formativ al elitei române ardelenene în secolul al XVIII-lea*, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, 1009, p. 101-112.

³⁴ Vezi Iacob Mârza, *Slovenské tlače z Migazziho knižého fondu ako súčasť Batthyanea z Alba Julie (17. - 19. stor.)*, în *Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici 16. storočie v zrkadle knižnej kultúry Zborník príspevko*, Banská Bystrica, 2012, p. 203-210.